

3. Мірошниченко Т. М. Система принципів кримінального процесу : консп. лекцій / Т. М. Мірошниченко, Д. В. Філін. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1995. – 40 с.
4. Советский энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова]. – 4-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1986. – 1600 с.
5. Филиппов П. М. Судебная защита и правосудие в СРСР : учеб. пособие / П. М. Филиппов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 183 с.
6. Гражданский процесс : учебник / [под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота]. – Изд. 2-ое, перераб. и доп. – М. : Проспект, 1998. – 472 с.
7. Гражданское процессуальное право России : учеб. для вузов / В. В. Блажеев, А. Т. Боннер, Н. А. Громошина и др. ; [под ред. М. С. Шакарян]. – М. : Былина. – 1998. – 504 с.
8. Советский гражданский процесс : учебник / В. И. Аргунов, А. А. Добровольский, С. А. Иванова, П. В. Логинов ; [под ред. М. К. Треушниковой]. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 462 с.
9. Якуб М. Л. Процессуальная форма в советском судопроизводстве : учеб. пособие / М. Л. Якуб. – М. : Юрид. лит., 1981. – 145 с.
10. Аксютин М. В. Теория юрисдикционного процесса : учеб.-метод. пособие / М. В. Аксютин. – М. : Моск. психол.-соц., 2004. – 200 с.
11. Потапенко С. В. Система принципів адміністративного процесу України та проблеми їх класифікації [Електронний ресурс] / С. В. Потапенко // Форум права. – 2010. – С. 403–408. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10rsvrik.pdf>.
12. Основы административного судочинства та административного права : підручник / В. Б. Авер'янов, Н. В. Александрова, О. А. Банчук ; [за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна]. – К. : Старий світ, 2006. – 435 с.
13. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2 т. Т. 1 / В. К. Матвійчук, І. О. Хар ; [за заг. ред. В. К. Матвійчука]. – [Вид. 2-ге, змін. та допов.]. – К. : Алерта ; КНТ, 2008. – 787 с.
14. Комзюк А. Т. Адміністративний процес України : навч. посіб. / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. – К. : Прецедент, 2007. – 531 с.

Надійшла до редколегії 20.04.2011

ГАВРИЛЮК А. А. ПРИНЦИП ГЛАСНОСТИ И ОТКРЫТОСТИ В СИСТЕМЕ ПРИНЦИПОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА

Рассмотрены понятие и признаки системы принципов административного процесса Украины. В результате анализа норм Кодекса административного судопроизводства Украины определены особенности принципа гласности и открытости при рассмотрении административных споров.

GAVRILUK A. PRINCIPLE OF A PUBLICITY AND TRANSPARENCY IN THE SYSTEM OF PRINCIPLES OF THE ADMINISTRATIVE PROCESSUAL LAW

The main conceptions and characteristics of the system of principles administrative legal proceedings of Ukraine are considered. The maintenance of the publicity and transparency principles during the administrative disputes' investigation are defined on the basis of the norms of the Code of Administrative Legal Procedure of Ukraine analysis.

УДК 342.922:347.961.9

М. Г. ГЛОБІНЕЦЬ,

приватний нотаріус

Сімферопольського міського нотаріального округу

СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ТА УЧАСНИКІВ КОНТРОЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ

Обґрунтовано науковий підхід щодо визначення елементів структури адміністративної правосуб'єктності суб'єктів та учасників контрольних проваджень в діяльності нотаріусів. Встановлено, що категорії «суб'єкт» та «учасник» контрольних проваджень співвідносяться як загальне і часткове. До елементів віднесено правоздатність, дієздатність, права та обов'язки у контрольних правовідносинах.

Необхідність оновлення доктрини адміністративного права і процесу означає не тільки формування теоретичної моделі адміністративно-

правових відносин, зміст і характер яких має відповідати тенденціям демократизації суспільних перетворень, але, насамперед, впровадження

оновлених доктринальних положень в усі аспекти суспільного життя й особливо в ті, які пов'язані із захистом прав, свобод, законних інтересів громадян. Зазначене безпосередньо стосується нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав громадян. Ефективна реалізація інституційних повноважень з боку нотаріату гарантується контрольною діяльністю уповноважених державних органів (їх посадових осіб), а також самими нотаріусами, у чому і виявляється одна з ознак демократичності засад функціонування нотаріату. Проте сучасний стан контролю за законністю діяльності нотаріусів не можна назвати досконалим, адже на рівні закону залишаються фактично не регульованими межі застосування уповноваженими державними органами (насамперед Міністерством юстиції України, його територіальними органами, посадовими особами) контрольних заходів, відсутня чіткість при визначенні предмета контролю, прав та обов'язків, якими наділені суб'єкти під час здійснення контрольної діяльності. Так, ч. 2 ст. 2-1 Закону України «Про нотаріат» [1] встановлено, що контроль за організацією нотаріату України, перевірки організації нотаріальної діяльності приватних нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі. Крім того, у ч. 1 ст. 33 аналізованого Закону вказується про перевірку зазначеними органами юстиції організації нотаріальної діяльності нотаріуса та виконання ним правил нотаріального діловодства за певний період. У Положенні про Міністерство юстиції України [2] серед повноважень, які стосуються контролю за нотаріальною діяльністю, зазначено, що Міністерство встановлює порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності державних і приватних нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства, здійснює у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу – нотаріусів, адвокатів та інших осіб, які надають юридичні послуги, шляхом проведення планових і позапланових перевірок, у тому числі виїзних. Сам порядок перевірки організації нотаріальної діяльності визначено наказом Міністерства юстиції України від 24 грудня 2008 р.

№ 2260/5 [3], проте правосуб'єктність суб'єктів контрольної діяльності залишилась поза увагою нормотворця, як і послідовність проведення контрольних дій. Далекою від досконалості є й організація нотаріату, що стало одним з чинників розроблення і прийняття Концепції реформування органів нотаріату в Україні [4]

Слід підкреслити, що відносини у сфері нотаріату врегульовані нормами різних галузей права, насамперед цивільного. Разом із тим, організація нотаріату, управління ним, у тому числі і здійснення контролю за нотаріальною діяльністю регламентовані нормами адміністративного права, що визначає цілеспрямованість розвитку і функціонування нотаріату як цілісної системи, діяльність якої є гарантією забезпечення в цивільному обороті публічних та приватних інтересів. Актуальність наукового пошуку в напрямку формування шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері контролю за нотаріальною діяльністю визначається також необхідністю запровадження засад латинського нотаріату, що вимагає змістовної перебудови форм та методів управління. Крім того, зважаючи на необхідність вдосконалення процесуальних форм управління, стає необхідною систематизація процедур контрольної діяльності, сприйняття контролю у сфері нотаріату як процесу, що має свій початок і закінчення, юридичні та фактичні підстави здійснення.

Вирішення вказаних проблем передбачає проведення низки досліджень, присвячених визначенню сутності і змісту окремих процесуальних категорій, серед яких першочергового значення набуває категорія адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів та учасників контрольних проваджень у сфері нотаріату, зміст якої розкривається через її елементи.

Мета статті полягає у встановленні сутності категорій «суб'єкт контрольного провадження» і «учасник контрольного провадження» у сфері нотаріату, змісту їх адміністративної процесуальної правосуб'єктності.

Серед наукових робіт, присвячених проблемі вдосконалення адміністративно-правового регулювання нотаріальних відносин, доцільно відзначити дисертаційні дослідження Г. Ю. Гулевської [5], Н. В. Ільєвої [6], К. І. Федорової [7]. Безпосередньо проблеми контролю у сфері нотаріату аналізували Л. В. Данюк [8], Н. В. Карнарук [9]. Проте вчені досліджували переважно матеріально-правовий аспект контролю, лише побічно аналізуючи процесуальну форму

контрольної діяльності. При цьому поза увагою залишилися питання змісту та структури адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів і учасників контрольних проваджень у сфері нотаріату.

Необхідність аналітичного дослідження вказаної проблеми обумовлює звернення до положень загальної теорії права щодо сутності категорії «суб'єкт права», доктрини адміністративного права і процесу щодо сутності категорій «учасник процесу», «адміністративна процесуальна правосуб'єктність», «контрольне провадження», а також аналізу чинного законодавства, що регламентує нотаріальну діяльність з метою встановлення тих сфер нотаріальної діяльності, які можуть і мають бути предметом контролю. Слід зазначити, що вирішення усіх перелічених завдань передбачає проведення глибокого порівняльно-правового аналітичного дослідження і виходить певною мірою за межі однієї статті. Проте ми можемо проаналізувати основні питання. Вказане стосується, насамперед, категорій «суб'єкт» та «учасник».

С. І. Архипов визначає сутність категорії «суб'єкт права» як правову абстракцію. При цьому фізичну особу він розуміє як особу, що реально існує, а юридичну – як сукупність людей, певне майно, майновий та людський конгломерат [10, с. 7–8]. Врахування дефініції С. І. Архипова при визначенні поняття «суб'єкт контрольного провадження у сфері нотаріату» дозволяє вказати на те, що дана категорія охоплює усіх суб'єктів, які мають реальну чи потенційну можливість брати участь у контрольно-процесуальних відносинах щодо нотаріату. Така можливість розглядається як правова, тобто являє собою сукупність певних прав у вказаних правовідносинах, що можуть бути реалізовані за певних умов. При цьому наявність факту реалізації прав свідчить про набуття суб'єктом статусу учасника таких відносин.

Вказана теоретична конструкція сутності категорії «суб'єкт контрольного провадження у сфері нотаріату» співвідноситься із науковим підходом О. В. Кузьменко, яка визначає суб'єктом адміністративного процесу носія прав і обов'язків з реалізації процесуальної діяльності у сфері публічного управління, здатного надати права щодо процесуальної діяльності реалізувати, а покладені обов'язки виконувати. Учасником учений називає реально існуючого індивіда адміністративного процесу [11, с. 176].

Визначаючи поняття «суб'єкт контрольного провадження», «учасник контрольного провадження» у сфері нотаріату слід враховувати но-

рму ст. 6 Конституції України про те, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Отже, суб'єктом контрольного провадження у сфері нотаріату є фізична чи юридична особа – носій прав та обов'язків щодо здійснення контролю у сфері нотаріату, здатна ці права та обов'язки реалізувати за наявності певних умов та підстав, встановлених законодавством. Учасник вказаного провадження є його реально існуючою особою (фізичною чи юридичною), яка реалізує права та покладені обов'язки у контрольних процесуальних відносинах щодо нотаріату.

Для визначення сутності категорії «адміністративна процесуальна правосуб'єктність» щодо суб'єктів та учасників контрольного провадження у сфері нотаріату знову доцільно звернутися до монографії С. І. Архипова «Суб'єкт права». Учений пропонує розглядати системоутворюючі категорії «правоздатність» і «дієздатність» як два найважливіших етапи, стадії розвитку правосуб'єктного зв'язку, що встановлюється на основі норм, які регулюють правосуб'єктність. Він існує з моменту виникнення суб'єкта права (входження особи до правової системи) та в основному до його припинення (смерті фізичної особи, визнання її померлою, ліквідації чи реорганізації юридичної особи) [10, с. 130–132].

Зазначений науковий підхід щодо сприйняття правоздатності і дієздатності як динамічних категорій, що розглядаються у взаємозв'язку, може бути застосований до встановлення структури адміністративної правосуб'єктності суб'єктів та учасників контрольних процесуальних відносин. Так, контрольне провадження саме по собі не може бути статичним, а здійснюється у процесуальній формі через зовнішній вияв сукупності певних послідовних контрольних дій і процедур, встановлених законодавством, завдяки чому набуває ознак динамічності. Разом з тим, слід зазначити, що динаміка взаємозв'язку між правоздатністю і дієздатністю певного суб'єкта чи учасника контрольних процесуальних правовідносин у сфері нотаріату реалізується за допомогою відповідних прав та обов'язків, виявлення яких стає окремим аспектом правосуб'єктності виділених відносин.

На підтвердження вказаного підходу слід навести теоретично обґрунтовані М. В. Вітруком положення правової доктрини щодо двоаспектної сутності правосуб'єктності. Вчений

вказував, що правосуб'єктність, по суті, має два аспекти: як здатність мати права та обов'язки, а також як спроможність носіїв (суб'єктів) виявляти такі права та обов'язки в динаміці [12, с. 213–214].

Врахування двоаспектного підходу щодо сутності правосуб'єктності дозволяє вказати на відтворення в даній категорії теоретико-правової моделі правового становища суб'єкта в певних правовідносинах. С. С. Алексєєв вказував про те, що правосуб'єктність є первинною ланкою конкретизації юридичних норм, у якій визначається загальне юридичне становище суб'єкта – суб'єкти знаходяться в тих чи інших відношеннях один з одним [13, с. 277, 279].

Зважаючи на вказане, слід визначити, що через адміністративну процесуальну правосуб'єктність у контрольному провадженні у сфері нотаріату визначено юридичне становище кожного суб'єкта в такому провадженні. Враховуючи, що категорія «суб'єкт» розглядається в широкому сенсі як особа (фізична чи юридична), що наділена певними правами і обов'язками та здатна їх у контрольних правовідносинах реалізовувати, категорія адміністративної процесуальної правосуб'єктності щодо суб'єктів контрольного провадження може розглядатись у широкому та вузькому смислах. У широкому сенсі така правосуб'єктність визначає загальне юридичне становище потенційного та реального суб'єкта в контрольних відносинах, а у вузькому сенсі аналізована категорія характеризує тільки реальних учасників контрольного провадження у сфері нотаріату.

Зазначений теоретичний висновок є підставою визначити, що в широкому сенсі адміністративну процесуальну правосуб'єктність у контрольних процесуальних правовідносинах у сфері нотаріату мають, зокрема, ті органи державної влади, діяльність яких прямо чи опосередковано стосується здійснення контрольних дій. Вузьким смислом вказаної категорії охоплено правове становище тих органів державної влади, а також самих суб'єктів нотаріальних відносин, які є безпосередніми учасниками контрольного провадження. При цьому слід підкреслити, що контрольні процесуальні відносини щодо нотаріату мають адміністративно-правовий характер, а тому під ознаки суб'єкта таких відносин мають підпадати ті органи (посадові особи), які є суб'єктами адміністративного права і діяльність яких за правовою природою є організаційно-розпорядчою.

Отже, адміністративна процесуальна правосуб'єктність закріплює правове становище суб'єктів та учасників контрольних проваджень у сфері нотаріату. У вузькому сенсі вона відтворюється у їх процесуальному статусі, а у широкому – вказує на наявність не лише реальної, але й потенційної можливості брати участь у контрольних процесуальних відносинах у сфері нотаріату. До елементів правосуб'єктності слід віднести: адміністративну правоздатність; дієздатність; права та обов'язки у контрольних процесуальних правовідносинах у сфері нотаріату.

Список використаної літератури

1. Про нотаріат : закон України від 2 верес. 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
2. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 395/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 28. – Ст. 1162.
3. Про затвердження Порядку перевірки організації нотаріальної діяльності державних і приватних нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства : наказ Міністерства юстиції України від 24 груд. 2008 р. № 2260/5 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 100. – Ст. 3367.
4. Концепція реформування органів нотаріату в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 24 груд. 2010 р. № 3290/5 // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 1.
5. Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гулевська Ганна Юріївна. – Ірпінь, 2004. – 205 с.
6. Ільєва Н. В. Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні: адміністративно-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н. В. Ільєва. – Х., 2011. – 20 с.
7. Федорова К. І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К. І. Федорова. – К., 2008. – 20 с.
8. Канюк Л. В. Контроль за організацією нотаріальної діяльності (проблемні питання) / Л. В. Данюк // Держава та регіони. Серія «Право». – 2010. – № 2. – С. 36–40
9. Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Карнарук Наталія Віленівна. – Ірпінь, 2007. – 186 с.
10. Архипов С. И. Субъект права: теоретическое исследование / С. И. Архипов. – СПб : Юрид. центр Пресс, 2004. – 469 с.

11. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу / Кузьменко О. В. – К. : Атіка, 2005. – 352 с.
12. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности / Н. В. Витрук. – М. : НОРМА, 2008. – 448 с.
13. Алексеев С. С. Проблемы теории права: основные вопросы общей теории социалистического права : курс лекций : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – Свердловск : Изд-во Свердловск. юрид. ин-та, 1972. – 396 с.

Надійшла до редколегії 15.08.2011

ГЛОБИНЕЦ М. Г. СТРУКТУРА АДМИНИСТРАТИВНОЙ ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СУБЪЕКТОВ И УЧАСТНИКОВ КОНТРОЛЬНЫХ ПРОИЗВОДСТВ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НОТАРИУСОВ

Обоснован научный подход к определению элементов структуры административной правосубъектности субъектов и участников контрольных производств в деятельности нотариусов. Установлено, что категории «субъект» и «участник» соотносятся как общее и частное. К элементам отнесены правоспособность, дееспособность, права и обязанности в контрольных правоотношениях

GLOBINEC M. THE STRUCTURE OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE LEGAL PERSONALITY OF SUBJECTS AND PARTICIPANTS OF CONTROL PROCEEDINGS IN NOTARY ACTIVITY

The science approach to defining of elements of structure of administrative procedure legal personality of subjects and participants of control proceedings in notary activity is grounded. It is established that categories «subject» and «participant» are correlating as general and special. The elements are elements of legal personality, rights and duties in control relationships.

УДК 342.9

В. А. ГУМЕНЮК,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права
навчально-наукового інституту права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АДМИНИСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Обґрунтовано, що оперативно-розшукова діяльність становить собою інститут адміністративного права, а точніше, є однією з його підгалузей – складовою адміністративної діяльності органів внутрішніх справ.

З прийняттям Конституції України було проголошено принципово нову роль держави у відносинах з людиною. Зокрема, в статті 3 Конституції встановлено, що: «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»; «державна відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Наразі норми діючої Конституції України стали вимагати переходу від пануючої в минулому ідеології «домінування держави» над людиною до нової ідеології «служіння держави» людині. Тому ця нова ідеологія стала основним стержнем реформування усього законодавства, в тому числі й адміністративного.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративно-правового забезпечення реалізації прав і свобод громадян у їх

відносинах з органами виконавчої влади є закріплення таких форм і напрямів діяльності зазначених органів, їх посадових осіб, які б забезпечували постійність демократичного режиму таких відносин на основі непорушності конституційних прав і свобод людини і громадянина. Такий правовий стандарт відносин органів виконавчої влади і особи враховує статус особи як такого суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна за свою діяльність [2, с. 44].

Отже, держава зобов'язує всі свої органи та установи додержуватися законних права та інтересів громадян. Усі органи законодавчої, виконавчої та судової влади повинні здійснювати заходи з підтримання законності та правопорядку в державі. Суворо додержуючись законів, забезпечуючи реалізацію громадянами